

УДК 811.11-112

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИСУДКА В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА
УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Вітер Ірина Сергіївна

Студентка

Сітко Алла Василівна

Кандидат філологічних наук, доцент
Національний Авіаційний Університет

м. Київ, Україна

iviter207@gmail.com

Анотація: *Стаття присвячена аналізу присудка в англійській та українській мові у творах А. Конан Дойля та І. Котляревського «Наталка-Полтавка». У дослідженні висвітлено різні типи присудку та порівняно присудок в англійській та українській мовах.*

Ключові слова: присудок, простий присудок, складений присудок, складений іменний присудок, складений дієслівний присудок, фазовий присудок, складений модальний присудок, речення.

Мова є не тільки засобом спілкування, а й засобом впливу на свідомість, а, отже, на поведінку людини. Відомо, що «англійська й українська мови є прикладами двох типів мов: аналітичної й синтетичної. Пізнання нової мови є освоєння саме формальної, специфічної, якісної її сторони. Проте синтаксис – одна з найменш опрацьованих ділянок у перекладознавстві та контрастивістиці» [1, с. 203].

Відтак, **актуальність** обраної теми зумовлена тим, що наразі в галузі вивчення англійської морфології було досягнуто більше успіхів, ніж в галузі синтаксису. Для вивчення англійської мови знання та розуміння її граматичної будови є необхідним. Зокрема, вивчення синтаксису, адже саме він вивчає основні комунікативні одиниці.

Об'єктом дослідження є присудок у творах А. Конан Дойля та І. Котляревського «Наталка-Полтавка», а **предметом** – розгляд та порівняння особливостей присудку в англійській та українській мовах.

Мета цієї статті полягає у тому, щоб надати порівняльний аналіз присудка в англійській та українській мовах.

У традиційній граматиці англійської мови виділяють наступні типи присудка: дієслівний (the Verbal Predicate) та іменний (the Nominal Predicate) [2]. Дієслівний присудок визначає дію і виражається дієсловом в особовій формі (час, стан можуть бути будь-якими), наприклад: “*He **chuckled** to himself*”[3]; “*Sit down in that armchair, Doctor*” [3].

У представлених реченнях міститься простий дієслівний присудок (the Simple Verbal Predicate). Присудок також може бути складним (the Compound Verbal Predicate). Виділяють складений модальний (the Modal Verbal Predicate) і складений фазовий присудок (the Aspect Verbal Predicate). Перший складається з модального дієслова і інфінітива дієслова без *to* (до винятків належать модальні дієслова *ought to, to be to, to have to*) [4, с. 56], наприклад у своїх творах А. Конан Дойль використовує складений модальний присудок у наступних реченнях: “*It **must be** where she can lay her hands upon it*”[3]. “*But he’ll **be gone** before you can get him to hospital*”[3]. “*I **can deduce** nothing else*”[3].

У творах А. Конана Дойля також можна виділити фазовий присудок. В англійській мові це присудок, що складається з певних дієслів, які позначають початок, продовження, закінчення дії, і інфінітива або герундія. Наприклад, частим є вживання у його творах таких фазових дієслів: *to start, to begin, to go on, to finish, to stop* [4, с. 56]: “*I **began to laugh** at this, but the laugh was struck from my lips at the sight of his face*”[3]. “*Mr. Jabez Wilson **started up** in his chair, with his forefinger upon the paper, but his eyes upon my companion*”[3]. “*We **should go on** to this Mrs. Oakshott to-night, or whether we should reserve it for tomorrow*”[6].

Іменний присудок – присудок, що позначає стан, якість, характеристику предмета або особи, тобто він не може позначати дію. Іменний присудок завжди складається з дієслова - зв'язки (link verb) та іменної частини (the predicative). Наприклад, у творчості А. Конана Дойля використовуються такі дієслова у іменному присудку: *be* (бути), *look* (виглядати), *feel* (відчувати),

taste (відчувати на смак), *sound* (звучати, здаватися), *smell* (відчувати на запах) [4, с.73-75];

Крім цього, у творах використані дієслова стану: *grow* (рости), *get* (досягати, ставати), *become* (ставати), *turn* (ставати), *prove* (опинятися), наприклад: “*His son, you see, had **grown up**, You must get home instantly and act*”[3]; дієслова збереження якості: *remain* (залишатися), *keep* (зберігатися), *continue* (продовжувати) та дієслова *seem* (здаватися), *appear* (з'являтися, здаватися).

На прикладі творів А. Конана Дойля, можна спостерігати, що іменна частина виражає основне смислове значення присудка, характеризуючи присудок: яке воно, що воно собою являє, хто / що воно таке. Іменна частина присудка може бути виражена будь-якою частиною мови (крім сполучників і вигуків), а також підрядних речень, наприклад:

1. іменником: “*A girl of fourteen, Patience Moran, who is the **daughter** of the lodge-keeper of the Boscombe Valley estate*” [3].
2. займенником: “*The map is **your***”[3].
3. прикметником: “*He looked **smart***”[3].
4. числівником: “*He's **forty-one** years of age*”[3].
5. інфінітивом: “*Dr. Watson, who is occasionally good enough **to help** me in my cases an old dog to help him to do the running down*” [3].
6. герундієм: “*Holmes, **buttoning** up his pea-jacket and taking his heavy hunting crop from the rack*”[3].

Розглянемо лексико-граматичні особливості складеного дієслівного модалізованого присудка у творах А. Конана Дойля. Як зазначалося вище, в якості першого компонента такого присудка виступають дієслова з суб'єктивно - модальним значенням. Зазначимо найбільш вживані з них.

Дієслова, що виражають бажання / небажання вчинити дію або піддатися їй: *want, wish, desire, crave, long, hate, loathe*. Вони розрізняються за ступенем інтенсивності почуття, яке відчуває суб'єктом. Найбільш загальне значення мають дієслова *want* і *wish*. Дієслово *desire* висловлює більш цілеспрямоване

бажання. Дієслова *hate i loathe* висловлюють сильне небажання суб'єкта здійснити або піддатися якої-небудь дії і відрізняються за ступенем інтенсивності негативного почуття. *Loathe* має відтінок відрази, неприйняття по відношенню до дії. Для всіх дієслів цієї групи характерна сполучуваність з формами інфінітива основного розряду в активному або пасивному стані, рідше – з формою інфінітива тривалого часу. Дієслова *hate i loathe* можуть поєднуватися з формами герундія. Дієслова, що виражають почуття задоволення, яке відчуває суб'єкт від виконаної дії: *like, love, enjoy*. Вони відрізняються ступенем інтенсивності глибини почуттів суб'єкта. *Like* часто передбачає постійне відчуття, характерне для суб'єкта. Дієслово *love* виражає більш глибоке почуття задоволення, *enjoy* – стан насолоди при сприйнятті будь-якого приємного явища, захоплюючої дії або інтелектуальний стан [5, с. 105-108].

Усі ці дієслова співвідносять дію з суб'єктом – особою або живою істотою, а неособова форма дієслова називає дію як об'єкт почуття. Дієслова поєднуються з формами інфінітива або герундія в дійсному або пасивному стані. Дієслова *intend i mean* є близькими за значенням, тільки перше передбачає більш певний, конкретний намір. Дієслова *prefer i choose* припускають акт виділення якоїсь дії з кількох можливих. *Prefer* іноді вказує на постійну якість суб'єкта. Значення відкинутої можливості може виражатися поєднанням *rather than*. Дієслова *seem, appear* висловлюють ідею проблематичності, вірогідності оцінки дії або ситуації. Ця проблематичність сприймається очима самого суб'єкта або особи (осіб), які не названі в реченні. Обидва дієслова поєднуються з усіма формами інфінітиву [5, с. 110].

Простий дієслівний присудок представлено в українській мові різноманітними формами. Найбільш вживаним є присудок, повнозначних дієслів у прямому вживанні форм способу, часу, особи [6]. Розглянемо вживання присудка у творі І. Котляревського «Наталка Полтавка»: «**Віють вітри, віють буйні? // Не поправлять сльози щастя, // До кого я пригорнуся**» [7]. Цей присудок має повну парадигму модально-часових форм.

Простий дієслівний присудок, виражений однією з наступних дієслівних форм у творі «Наталка Полтавка»:

1) Формою теперішнього, минулого або майбутнього часу дійсного способу: «*Може, де **скитаєшся** в нужді і горі і **проkliнаєш** свою долю; **проkliнаєш** Наталку*» [7].

2) Формою умовного способу: «*Я **хотів би**, щоб ти звала мене - **теє-то** як його - не вишепом'янутим ім'ярек*» [7].

3) Формою наказового способу: «*Говори швидше, бо за мною зараз збігаються*» [7].

4) Формою інфінітива: «*Щоб умів хліб **робити***» [7].

Крім того, у творі інфінітив може вживатися з модальними функціями інших способів дієслова: дійсного, умовного, наказового. Наприклад в значенні минулого часу дійсного способу: «*Наталка **обіщала** на час сюда **вийти***» [7].

Залежно від морфологічної природи зв'язної частини розрізняються два типи складеного присудка – складений дієслівний і складений іменний. У першому – частина виражена інфінітивом, у другому – іменником, прикметником, займенником, числівником, дієприкметником. Складений дієслівний присудок у творі «Наталка Полтавка» є словосполученням, яке складається:

1. З предикативного зв'язку, що є в основному виразником дієслівних категорій: часу, способу, категорії особи.

2. З іменної частини, яка є виразником, мовного (лексичного) значення ознаки, що характеризує предмет. У творі складений дієслівний присудок складається з допоміжного дієслова й інфінітива. У ролі допоміжних можуть виступати:

фазові дієслова, що позначають початок, продовження, кінець дії, названого інфінітивом, - *кинути (закінчити), закінчити, почати, починати, залишитися, перестати, припинити, взятися, продовжувати, пуститися (почати, взятися), стати і ін.* : «*Хочеш мене, старенького, да покинути*» [7];

дієслова з модальним значенням, що виражають різні відтінки модальності:

1) можливість, неможливість, схильність до дії, здатність – *могти, знайтися (зуміти), навчитися, потрудитися, розучитися, зуміти, вміти, ухитритися і ін. .: «...могу лі - тее-то як його - без отсрочок, волокити, проторов і убитков получить во вічноє і потомственное владініє не могу без неї жити» [7].*

2) бажання, прагнення, рішення, намагання – *дерзнути, бажати, мріяти (хотіти), мати намір, наважитися, відмовлятися, пробувати, намагатися, намагатися, хотіти і ін.: «Ой не хочу хатки, ані сіна жатки» [7].*

3) процеси думки, психічні переживання – *боят'ся, вигадати, думати, затіяти, любити, зволікати, сподіватися, ненавидіти, звикнути, поспішати, соромитися, терпіти, трусить і ін. «Люблю вас, пане Возний!» [7].*

Складений іменний присудок у п'єсі «Наталка Полтавка» складається зі зв'язки та іменної частини, вираженої іменником або прикметником, а також іменником, числівником, займенником, вигуком. Усі дієслова-зв'язки в складеному іменному присудку (як і в складеному дієслівному) виконують, перш за все, граматичну функцію – вказують на особу, час, відмінок. Крім того, багато дієслів зберігають лексичні значення. Дієслова-зв'язки з абстрактним значенням (бути) виконують, лише рематичну функцію і повністю позбавлені лексичного значення [6]: *«Коли уже воля твоя єсть, щоб я була за Возним» [7].*

Переважна більшість простих дієслівних присудків утворені у формі минулого часу, тим самим автор хоче показати, що у творі йде мова про справи минулі, готуючи читача до того, що поведінка і звичаї героїв відрізняються від сучасних.

У своєму творі автор не вживає простих дієслівних присудків в умовному способі. Це може бути пов'язано з художньою композицією розповіді, так як автор оповідає про події, що відбуваються в дійсності. І. Котляревський описує конкретну ситуацію, в якій знаходяться його герої. Він показує реалістичний погляд на світ своїх персонажів, які не уявляють собі ситуацію інакше, ніж вона

є насправді, наприклад: *«Якби оддала дочку замуж, то і мала, хто вас обороняв би»* [7].

Завдяки використанню простих дієслівних присудків, яких в тексті, в порівнянні з іншими, абсолютна більшість, І. Котляревському вдається створити розповідь про суспільство на рівні доступному для кожної людини, не залежно від його положення на соціальних сходах. Завдяки авторському стилю положення героїв спрощується і у читача створюється відчуття причетності до подій розповіді. До складових дієслівних присудків відносяться присудки, виражені особистою формою дієслова і прилеглим до нього інфінітивом. Можна відзначити, що в даному творі представлено не багато складених дієслівних присудків. Це можна пояснити так: складений іменний присудок позначає або продовження і кінець дії, або намір, волевиявлення, здатність, схильність, бажання: в даному творі містяться послідовні дії, глядачами яких ми стаємо, чітко позначені події, вони не вимагають тимчасового орієнтира, або будь-які припущення. Присудки даного типу мають у своєму складі фазові і модальні дієслова. наприклад: *«...і уже де і чорт не зможе проникнути»* [7].

В даному випадку складений дієслівний присудок *не зможе* вказує на незавершення (закінчення) дії. Це єдиний приклад фазового зв'язку в обраному творі.

В даному тексті складені іменні присудки зустрілися кілька разів, наприклад: *«Мені здається, для того, щоб завести хазяйство і сімейство; жити люб'язно і дружно; бути вірними до смерті і помагати одно другому [7]. Хоть із мене і непоказний козак буде, та єсть же і негіднійші од мене [7]. Климівський був письменний, компоновав пісні і був виборний козак»* [7].

Отже, проаналізувавши типологію та вживання присудка в англійській мові у творах А.Конана Дойля, можна зазначити, що в англійській мові дієслівний присудок визначає дію і виражається дієсловом в особовій формі (час, стан можуть бути будь-якими). Всі представлені приклади з творів А. Конана Дойля містять простий дієслівний присудок (the Simple Verbal

Predicate), іменна частина виражає основне смислове значення присудка, характеризуючи присудок.

У творі І. Котляревського «Наталка Полтавка» найбільш вживаним є простий дієслівний присудок, виражений однією з наступних дієслівних форм:

1) формою теперішнього, минулого або майбутнього часу дійсного способу; 2) формою умовного способу; 3) формою наказового способу; 4) формою інфінітиву.

Крім того, у творі інфінітив може вживатися з модальними функціями інших способів дієслова: дійсного, умовного, наказового. Тому справедливою вважаємо думку, що «синтаксис має надзвичайно широкі експресивні можливості, які закладені в синтаксичній сполучуваності окремих слів, словосполучень, висловлень, у типах зв'язку мовних одиниць, будові речення і т. ін. Автори творів художньої літератури активно використовують ці можливості для досягнення конкретних цілей кожного художнього твору» [8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сітко А.В. Використання результатів контрастивних досліджень у перекладознавстві. *Наукові записки*. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Вип. 116. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. С. 199–203.
2. Сказуемое (The Predicate).[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://engramm.su/grammar/predicate>
3. А. Конан Дойль. The complete Sherlock Holmes [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sherlock-holm.es/pdf/a4/1-sided/>
4. Swan M. Practical English Usage. – Oxford: Univ. Press, 2010. – 639 p
5. Каушанская В.Л., Прокофьева Е.В., Ковнер Р.Л., Кожевникова О.Н., Райнес З.М. Грамматика английского языка. Пособие для студентов педагогических институтов. – М.: Айрис-Пресс, 2010. – 384 с.

6. Синтаксис української мови. Теоретико-прикладний аспект. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://digilib.phil.muni.cz/data/handle/11222.digilib/128790/monography.pdf>
7. Іван Котляревський. Наталка-Полтавка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=1054>
8. Саманьего Д-М. А , Сітко А. В. (2018). Синтаксичні особливості перекладу творів художньої літератури. *Методологія та історіографія мовознавства*. Слов'янськ: ДДПУ, 87-92.